

N:o 57.

Af Herr **Schartau**, om antagande af en författning rörande förlagsinteckning m. m.

Det har under en längre följd af år utgjort en ofta förspord klagan, att de föreskrifter, hvilka nu äro gällande i afseende på säkerhet för förlag, som gifves för bergs- och brukshandteringar eller fabriker eller handtverk, dels befunnos spridda i allmänna lagen och särskilda författningar samt ofullständiga och icke nog allmänna, dels, ehuru afseende likartade förhållanden, icke sinsemellan öfverensstämmande eller lämpade efter de för inteckningar i fast egendom gällande föreskrifter. Dessa föreskrifter, så vidt de numera kunna anses fortfarande ega gällande kraft, återfinnas uti 17 Kap. 7 § Handels-balken af 1734 års lag, Förlags-ordningen den 24 Februari 1748, Allmänna Manufaktur- och Handtverks-privilegierna den 29 Maj 1739, Hall-ordningen den 2 April 1770 och Reglementet för Eskilstuna fristad den 2 Mars 1833. Att denna klagan icke saknat skäl för sig, derom torde de förslag, som till afhjelpande af bristerna, antingen under utveckling af den redan gällande lagstiftningen eller genom beträdande af en annan väg för densamma, blifvit väckta af begge Statsmagterna vid särskilda tillfällen, bära noggsamt vittnesbörd, ehuru dessa förslag, hvar för sig, vid den granskning de blifvit underkastade från den andra Statsmagtens sida, icke lyckats vinna densammans bifall, på grund af de betänkligheter, som emot antagande af något af dessa förslag ansetts förefinnas.

Vid riksdagen åren 1847—1848 aflät Kongl. Maj:t den 16 Oktober förstnämnda år nådig Proposition till Rikets Ständer, med förslag till förordning angående förlagsinteckning. Detta förslag, hvarmed afsågs att, så vidt ske kunde, meddela å alla dylika aftal utan åtskilnad tillämpliga lagbud och desamma i en enda förordning sammanföra, vann dock, på grund af de betänkligheter, som deremot ansetts möta, icke Ständernas bifall, ef-

ter hvad deras derom till Kongl. Maj:t den 26 September 1848 aflåtna underdåniga skrifvelse utvisar.

Sedan denna tid har någon åtgärd för frågans lösning icke blifvit från Regeringens sida vidtagen, utan de förslag, som derefter framkommit, hafva för sitt initiativ att tacka Representationen. Dessa förslag hafva likväl hufvudsakligen utgått från en annan princip än den förut gällande, i det man genom desamma sökt uti lagstiftningen införa en deruti förr befintlig, men för snart halftannat århundrade sedan derifrån utesluten grundsats, den nemligen om rättighet att gifva underpant i lös egendom, utan att densamma till pantemottagaren öfverlemna. Efter det Lagberedningen uti sitt år 1850 afgifna förslag till Handels-balk i 6 Kapitlet intagit föreskrifter om handfången pant och om underpant, väcktes af en ledamot af Borgare-Ståndet vid 1859—1860 årens riksdag, Herr A. W. Björck, ett förslag i detta syfte, ehuru icke i den utsträckning, som blifvit af Lagberedningen förordad, utan inskränkt till vissa uppgifna yrken; men Ständerna — »som väl funnit behovet af en utväg att gifva säkerhet i lös egendom för den, som ej hade någon annan att erbjuda, men icke kunde undvara egendomens besittning, hafva under sednare tiderna varit så påfallande, att, i brist af annat, en annan form för pantsättning användts», men tillika ansågo, »att all rättsgrund saknades för nu gällande inskränkningar i rätten för hvarje medborgare att bereda sig kredit genom underpant af honom tillhörig egendom, af hvad beskaffenhet som helst, samt derföre funno någon särskild lagstiftning om förlag icke vidare böra ega rum,» — beslutade fördenskull för deras del samt anmälde genom underdånig skrifvelse den 20 Oktober 1860 till Kongl. Maj:ts sanktion ett förslag till lag rörande underpant i lös egendom, affattadt i närmaste öfverensstämmelse med Lagberedningens förut omförmälda förslag. Detta förslag vann likväl icke Kongl. Maj:ts godkännande af skäl, som finnas anförda uti den af Kongl. Maj:t den 21 Oktober 1862 till då församlade Ständer aflåtna nådiga Skrifvelse; och vid samma riksdag blef denna fråga icke heller föremål för Ständernas öfverläggningar. Vid den derpå följande 1865—1866 års riksdag bragtes likväl frågan ånyo under pröfning genom en af Herr H. P. W. Gahn inom Borgare-Ståndet väckt motion. Detta förslag, hufvudsakligen öfverensstämmande med Herr Björcks förut omförmälda, föranledde dertill, att Ständerna, uti underdånig skrifvelse den 20 Juni 1866, hos Kongl. Maj:t anmälde till sanktion en ny författning rörande förlagslån, genom hvilken författning rättigheten att erhålla och gifva intecknad förlag utsträcktes jemväl till jordbrukets idkare. Men äfven detta lyckades icke tillvinna sig Kongl. Maj:ts bifall, på grund af de anmärkningar, som deremot vid detsammans granskning i Högsta Domstolen framställdes och hvilka till sitt hufvudsakligaste innehåll

finnas omförmälda uti Kongl Maj:ts vid sednaste riksdag den 11 Januari 1867 aflåtna nådiga Skrifvelse N:o 4.

Då jag delar den, på sätt ofvan berördt är, så väl förut af Regeringen, som af föregående Ständer uttalade åsigt om behöfligheten och angelägenheten af en bestämdare och tidens kraf bättre motsvarande lagstiftning uti förevarande ämne — en åsigt som hos mig ytterligare stadgats vid öfvervägande af de icke ovigtiga och till en del genomgripande förändringar, som under det sista årtiondet egt rum inom så väl närings- som tullagstiftningen, — har jag funnit mig uppmanad att på detta sätt ännu en gång draga frågan under Nationalrepresentationens pröfning. För att bilda en grund eller utgångspunkt för denna pröfning, har jag tagit mig friheten uppgöra bilagda förslag till författningar, sådana jag tänkt mig desamma kunna antagas, intilldess erfarenheten hunnit gifva vid handen de ytterligare förändringar i denna lagstiftningsgren, som än vidare kunna finnas erforderliga. Att förslaget i det hufvudsakligaste öfverensstämmer med det af sednas e Ständer uppgjorda, läser genast falla i ögonen; och att bygga på denna grund, har äfven varit min mening. De af mig föreslagna förändringar äro derföre allenast sådana, som jag funnit vara nödvändiga i följd af de mot sistnämnda förslag gjorda anmärkningar, eller som jag trott böra vidtagas, på det förslaget, om det af Riksdagen skulle antagas, måtte kunna påräkna äfven Regeringens bifall. Det är också endast för de sålunda föreslagna förändringarne som jag här nedan vill i största kort- het angifva de hufvudsakligaste skälen.

Hvad härvid genast måste bemärkas, är den inskränkning mitt förslag innehåller i fråga om de näringar, åt hvilka rättighet att kunna erhålla förlagslån och få desamma intecknade skulle medgifvas, i det att från denna rätt blifvit uteslutne idkare af jordbruket och fiskerinäringen. Jag måste derföre angifva min ståndpunkt beträffande denna fråga. Hvad således först angår fiskerinäringen, så synes den rättighet att få erhållet förlag intecknadt, hvilken förut varit idkarne af denna näring medgifven genom Kongl. Stadgan och Reglementet för nordsjöfiskerierna och salterierna i Göteborgs och Bohus län den 21 Juli 1774, numera hafva upphört, i följd af det härom meddelade stadgandet uti 46 § af nu gällande Fiskeristadga af den 29 Juni 1852; och att nu särskildt för denna näring söka upplifva en afskaffad förmån, har jag icke ansett vara af föreliggande omständigheter påkalladt. Hvad åter beträffar jordbruket; så ehuru jag ej förnekar de stora svårigheter, som för närvarande hemsöka den gäldbundne jordegaren och arrendatorn, har jag likväl icke trott mig böra uti förslaget till författning äfven upptaga dessa klasser af näringsidkare, emedan jag befarat, på grund af de anmärkningar som emot förut väckta förslag i dy-

lik syftning blifvit gjorda, att det skulle leda till hela reformens undan-
skjutande.

Det uti bilagda författningsförslags 1 § gjorda tillägg, utöfver hvad Ständernas förra förslag innehöll, af orden »eller annan till förädling af råämnen afsedd inrättning», har tillkommit i afsigt att förtydliga begreppet om hvad med fabrik förstås, hvarom i lagskipningen vid flera tillfällen olika åsikter gjort sig gällande, samt för att söka förekomma all ovisshet eller tvetydighet i uppfattningen om hvilka industriidkare, som lagligen må vara berättigade att af den i denna § gifna frihet sig begagna.

Föreskriften, att afhandlingen skall »af begge parterne» undertecknas, har tillkommit för att undanrödja en anmärkning, som emot det förra förslaget, hvaruti uttrycklig föreskrift härom saknades, inom Högsta Domstolen framställdes; och ehuru bland villkoren för återbetalningen den därför bestämda tid äfven kan anses utgöra ett, har uttryckligt stadgande härom likväl synt mig icke vara öfverflödigt.

Det tillägg 2 § innehåller utöfver Ständernas förra förslag om rättighet för förlagstagare att, då räntan blifvit betingad till mer än sex för hundra om året, äfven inom kortare tid, än i afhandlingen stadgats, förlaget återbetala, är jemväl föranledt af inom Högsta Domstolen gjord anmärkning i denna del emot det förra förslaget, och har synt mig vara det lämpligaste sättet att skingra de farhågor, som eljest kunnat härutinnan uppstå.

Vid den § af Ständernas förra förslag, som motsvarar förevarande förslags 3 §, gjordes inom Högsta Domstolen den anmärkning, att i sagda § något äfventyr ej vore stadgadt för underlåtenhet att iakttaga föreskriften i §:s första punkt. Någon föreskrift i denna syftning finnes ej heller uti nuvarande § införd; dock torde det, till bemötande af nämnda anmärkning, vara nog att erinra, att påföljden icke kan blifva annan, än att förläggaren, derest han befinner sig i den kathegori, att han enligt lag är skyldig att öfver sin rörelse föra bok och räkning, eller om han, utan att kunna dit hänföras, ändock fört sådana böcker och räknenskaper, att laga vitsord finnes böra dem tillkomma, genom berörda underlåtenhet förlorar rättigheten att vid uppkommande tvist med förlagstagaren åberopa sin handelsbok såsom bevisningsmedel emot denne.

Den förändrade redaktionen åter af §:s andra punkt har vidtagits för att undvika en tydning af densamma, som icke varit lagstiftarens mening i det förra förslaget, men hvilken, på sätt i Högsta Domstolen blifvit anmärkt, likväl kunnat åt densamma gifvas.

De uti förslagens 4 och 5 §§ vidtagna förändringar af Rikets Ständers förslag äro allenast gifna följder af hvad förut i författningen förekommer,

så att någon redogörelse härför icke kan anses erforderlig; men deremot torde en sådan tarfvas i fråga om den vida mera genomgripande förändring, som förslaget innehåller i afseende å den plats inom förmånsrättsordningen, som hädanefter skulle tillkomma intecknad förlag.

Som bekant är, innehöll Ständernas merberörda förslag icke någon förändring i denna del, utan anvisade för det intecknade förlaget i allmänhet samma plats, som nu tillkommer förlag vid bergsbruk eller andra sådana verk, och hvilken förekommer uti sista punkten af 7 § i 17 Kap. Handels-balken. Emot denna bestämmelse erinrades af Högsta Domstolen, bland annat, att det icke vore lämpligt att för förlagsfordringar bibehålla en så hög förmånsrätt, som den nu gällande lagstiftningen med dess strängare begränsning af förlagslån medgäfvde dessa; att i sådant hänseende förlagsfordringar nu hafva företräde icke allenast framför omyndigs fordran hos förmyndare, utan jemväl i utmätt egendom framför fordran, för hvilken utmätningen skett; att, om sistnämnda förfogande, som vidtogs genom Kongl. Förordningen den 8 Oktober 1861, hvarigenom utmätning jemväl först erhöi en bestämd plats i förmånsrättsordningen, redan nu kunde gifva anledning till anmärkning, såsom egnadt att sammanblanda begreppen förmånsrätt och sakrätt, skulle sådant i än högre grad blifva fallet, då tillämpningen af förmånsrätt för förlagsfordringar oftare än hittills komme att påfordras och kollisioner emellan sådana fordringar, för hvilka utmätning skett, således oftare kunde komma att ega rum, samt att den för omyndigs fordran hos förmyndare nu medgifna förmånsrätt alltför ofta skulle blifva utan betydelse och den omyndige sålunda i sjelfva verket ofta beröfvas en fördel, som, intilldess förmyndarevården kunde blifva på ett mera betryggande sätt ordnad, icke syntes böra betagas honom till förmån för annan fordringsegare, som ej heller vunnit sakrätt, men som varit i tillfälle att sjelf vårda sin rätt.

På dessa skäl, hvars rigtighet icke torde kunna jäfvas, har jag ansett förslaget i denna del böra omarbetas; och då icke heller någon anledning lär förefinnas, hvarföre åt förlagsfordringar skulle tillerkännas förmånsrätt framför de fordringsanspråk, som omförmälas uti återstående §§ af förmånsrättsordningen, har någon annan plats för dylika fordringar, än sist ibland de förmånsberättigade icke kunnat för dem anvisas.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, vågar jag vördsamt föreslå, det Riksdagen måtte, för sin del, besluta tvänne författningar af denna lydelse:

A). Med upphäfvande af hvad om förlagslån och förlagsfordringars intecknande och betalningsrätt nu är genom särskilda författningar stadgadt, förordnas, som följer:

§ 1.

Gifver någon annan förlag i penningar eller varor, att dermed drifva bergsbruk, fabrik eller annan till förädling af råämnen afsedd inrättning eller handtverk, och vill det förlag inteckna låta; då skall afhandling derom, med dag och årtal, skriftligen upprättas, af begge parterne undertecknas och med vittnens underskrift förses. I afhandlingen skall uppgifvas såväl försträckningens belopp och dess egenskap af förlag för viss uppgifven rörelse samt tiden och öfriga villkor för återbetalningen, som ock stället för rörelsens drifvande, och må inteckning icke fastställas, utan att förlagstagaren sådant i handlingen uttryckligen medgifvit.

§ 2.

Förlagsgifvare ege, der afhandlingen blifvit i öfverensstämmelse med nästföregående § upprättad och intecknad, att åtnjuta den vinst af förlaget, som han sig betingat, ändå att densamma öfver sex för hundra om året stiga skulle; vare dock, i sistnämnda fall, förlagstagaren berättigad att, ehvad föreskrifter rörande en längre återbetalningstid i afhandlingen kunna finnas stadgade, efter sex månaders föregången uppsägning å hans sida, förlaget till fullo återgälda.

§ 3.

Räkning öfver intecknad förlag bör för hvarje år inom tre månader efter dess utgång förlagstagaren af förlagsgifvaren bevisligen tillställas. Sker det och har förlagstagaren ej, inom tre månader från det han räkningen emottog, tillsagt förlagsgifvaren att räkningen ej godkännes, eller klander derå instämt; ege sedan förlagstagaren ej rätt till talan å något, som i den räkning uppfördt finnes.

§ 4.

Afhandling om förlag intecknas hos den Rätt, inom hvars domvärjo den rörelse drifves, för hvilken förlaget är gifvet, och intages i protokollet angående bouppteckningar, morgongåfvobref samt afhandlingar om lösöreköp. I öfrigt skall angående förlagsinteckning tillämpas hvad om inteckning i fast egendom stadgadt är.

§ 5.

Inteckning, hvarom i nästföregående § sägs, skall, för att förblifva gällande, förnyas inom två år från den dag då den beviljades, samt vidare inom två år efter hvarje förnyelse. Förnyelsen skall ske hos Rätten i den ort, der bergsbruket, fabriken, inrättningen eller handtverket då drifves; och förfares dermed på sätt om förnyelse af teckning i fast egendom stadgadt är.

Denna förordning träder i verksamhet från och med den 1 Januari 1869. Förut meddelade förlagsinteckningar bedömas efter dittills gällande föreskrifter, men böra, för att bibehålla sin förmånsrätt, förnyas inom nämnda års utgång, samt derefter vidare, i öfverensstämmelse med hvad uti 5 § af denna förordning stadgadt är.

B). Med upphäfvande af sista punkten i 7 § af 17 Kap. Handels-balken införes efter 12 § af samma kapitel, sådant detta lyder enligt Kongl. Förordningen den 8 Oktober 1861, en ny § af denna lydelse:

§ 13.

Gifver någon annan förläg i penningar eller varor, att dermed drifva bergsbruk, fabrik eller annan till förädling af råämnena afsedd inrättning eller handtverk, och har han låtit förlaget in-tecknas, på sätt särskildt stadgadt är; njute sådan förlagsman efter desse förmånsrätt i hvad tillverkadt och oföryttradt är, i de för rörelsen nödiga råa ämnena, i fordringar hos arbetare eller andra för sådana förskott, som för rörelsens bedrivande lemnade blifvit, så ock i all lös egendom, som till rörelsen hörer eller för densamma användes. Om förlagsinteckningars inbördes företräde och betalningsrätt gälle hvad här ofvan i 9 § 1, 2 och 3 mom. om teckning i fast egendom stadgadt är;

och skulle, såsom följd häraf, nummerordningen å nuvarande 13—19 §§ förändras till motsvarande 14—20 §§, likasom deruti förekommande hänvisningar till andra §§ i öfverensstämmelse härmed rättas.

Om remiss till Lag-Utskottet anhålles vördsamt.

Stockholm den 27 Januari 1868.

Frans Schartau.